

Leena Malkki

Yliopistonlehtori, VTT
Helsingin yliopisto

Mistä ääri-islamistisen terrorismiin radikalisoituminen johtuu?

Asiasanat: radikalisoituminen, uskonto, terrorismi, syrjintä, ekstremismi, ennaltaehkäisy, terrorismin torjunta.

Terrorismiin radikalisoitumisen syiden ymmärtämisestä on tullut tärkeä tavoite viime vuosina. Tämä johtuu pitkälti siitä, että terrorismin torjunnassa panostetaan nykyisin huomattavasti enemmän ennaltaehkäisyyn. Tämä työ tarvitsee tuekseen jonkinlaista näkemystä siitä, miksi ja miten väkivaltaiseen toimintaan päädytään. Radikalisoitumista on usein hahmotettu vaiheittaisena prosessina tai etsitty radikalisoitumisen indikaattoreita. Kumpikin näistä on liian yksinkertainen tapa pystyäkkeen uskottavasti kuvaamaan monimutkaista ja monimuotoista ilmiötä.

Tämänhetkisen tutkimustiedon valossa radikalisoituminen on monen tekijän yhteistulosta, ja eri seikkojen merkitys vaihtelee huomattavasti yksilöstä toiseen. Radikalisoituminen ei selity huonolla kotoutumisella tai sosioekonomisella asemalla, mutta kokemukset vääryydestä voivat muodostaa tärkeän taustamaailman. Sosiaalisilla suhteilla on tärkeä välittävä rooli siinä, ketkä päätyvät mukaan ja ketkä eivät. Suuri osa toimintaan osallistuneista on tullut mukaan sukulaisten tai ystäväsuhteiden kautta. Ideologialla on niin ikään oma tärkeä roolinsa terrorikampanjassa muun muassa tavoitteiden ja väkivallan oikeutuksen rakentamisessa, mutta tämä rooli ei ole niin merkittävä kuin usein esitetään.

Viime vuosina on ihmetelty, miksi länsimaissa kasvaneet nuoret ovat päätyneet omaksumaan voimakkaasti länsivastaisen ajatusmaailman ja ottamaan suuria riskejä osallistua terroritoimintaan. Asiasta on käyty välillä kiihvakkin keskustelua. Toisten mielestä

selitys löytyy islamista ja radikaalien saarnaajien vaikutuksesta nuoriin. Toiset taas näkevät ilmiön juuret pikemminkin syrjinnän ja huonon sosioekonomisen aseman tuottamassa syrjäytymisessä ja vieraantuneisuuden tunteessa.

Vaikka ääri-islamistinen radikalisoituminen on ilmiönä länsimaissa suhteellisen uusi, terroritoimintaan radikalisoituminen ei ole. Kyseessä ei ole edes ensimmäinen kerta, kun länsimaissa kasvaneet nuoret ovat päätyneet omaksumaan voimakkaasti länsivastaisen ajatusmaailman ja ottamaan suuria riskejä osallistua terroritoimintaan. 1960–1970-luvulla ihmetyksen aiheena oli, miten länsimaalaiset nuoret kääntyivät kapitalismia vastaan, vaikka nauttivat sen hedelmistä runsaammin kuin ehkä mikään sukupolvi aikaisemmin.

Terroritoiminnan saamat muodot ovat toki kehittyneet esimerkiksi viestintäteknologian kehityksen myötä. Vielä muutama vuosikymmen sitten sen kaltainen viestintä, jota Isis kohdentaa länsimaalaiselle yleisölle, olisi ollut paljon työläämpää (jos ollenkaan mahdollista) toteuttaa. Tästä huolimatta tutkimustulokset viittaavat siihen, että terroritoimintaan mukaan lähtemisen palapelissä on samankaltaisuutta aikakaudesta ja taustalla olevasta ideologiasta riippumatta.

Terrorismiin radikalisoitumista on tutkittu viime vuosina paljon. Tutkimus osoittaa, että kyse on aina monen tekijän palapelistä. Ideologia on yksi näistä paloista, mutta ei välttämättä se tärkein. Tässä kirjoituksessa perehdytään siihen, mitä tutkimuksella on sanottavaa

eurooppalaisten nuorten radikalisoitumisesta terrorismiin.

Ei profiilia, ei polkua

Terrorismiin radikalisoitumisen syitä kohtaan tunnettu kiinnostus johtuu osin siitä, että terrorismin torjunnassa panostetaan nykyisin huomattavasti enemmän ennaltaehkäisyyn. Pyrkimyksenä on estää uusien ihmisten ryhtymistä väkivaltaiseen toimintaan ja auttaa jo mukana olevia irtautumaan siitä.

Ennaltaehkäisevä työ tarvitsee tuekseen jonkinlaista näkemystä siitä, miksi ja miten väkivaltaiseen toimintaan päädytään. Tätä prosessia kutsutaan yleisesti radikalisoitumiseksi. Lisäksi ennaltaehkäisevässä työssä tarvitaan mielellään keinoja tunnistaa, kuka on vaarassa radikalisoitua. Tämä on ohjannut tutkimaan väkivaltaiseen ekstremismiin altistavia tekijöitä sekä hahmottelemaan väkivaltaiseen toimintaan johtavaa prosessia.

Radikalisoitumisen etenemisestä on esitetty erilaisia vaihemalleja, jossa prosessi etenee esimerkiksi yleisestä tyytymättömyydestä ideologisen radikalisoitumisen ja väkivallan hyväksymisen kautta ryhmään liittymiseen. Portaat kapenevat kaiken aikaa matkan varrella, mikä tarkoittaa, että kaikki alemmille portaille edenneet eivät kulje huipulle asti.

Radikalisoitumisen riskissä olevia on taas pyrityt tunnistamaan luomalla erilaisia radikalisoitumisen indikaattoreita. Näiden avulla on ajateltu voitavan valikoida ennaltaehkäisevien toimien kohteeksi erityisiä riskiryhmiä. Indikaattorien listalta on löytynyt usein pukeutumisen nopean muuttumisen, tuttavapiirin vaihtumisen ja rikkonaisen perhetaustan kaltaisia tekijöitä.

Tutkimuksessa on todettu jo moneen kertaan, että tällaiset mallit vastaavat huonosti todellisuutta. Indikaattorilistojen perusteella riskiryhmään kuuluvista henkilöistä vain hyvin pieni osa lähtee koskaan mukaan väkivaltaiseen toimintaan. Toisaalta läheskään kaikki terrori-iskujen tekijöistä eivät ole kuuluneet riskiryhmään. Niin kätevää kuin se olisikin, prosessi kohti väkivaltaa ei etene niin järjestäytyneesti ja sulavasti kuin mitä porras- ja vaihemallit esittävät.

Taustamaisema – vääryydet ja epäkohdat

Euroopassa musliminuorten ”radikalisoituminen” nähdään mielellään sosiaalisena kysymyksenä. Radikalisoituminen yhdistetään yleisesti suhteellisesti heikkoon sosioekonomiseen asemaan, vieraantuneisuuden tunteeseen ja identiteettikriisiin.

Tarkemmin sanoen monet toisen ja kolmannen sukupolven muslimimaahanmuuttajat ovat jääneet ikään kuin kahden kulttuurin väliin. He eivät tunne omien vanhempiensa tai isovanhempiensa kulttuuria omakseen, mutta eivät ole tulleet hyväksytyksi täysivaltaiseksi kotimaansa kansalaiseksikaan. Kun oman identiteetin ja paikan löytäminen yhteiskunnassa on vaikeaa, syntyy tilaa ja ehkä myös tilaus puhdasta kulttuurisista vaikutteista vapaata ja oikeaa islamin tulkintaa julistavalle salafistiselle ajattelulle.

Terrori-iskuihin osallistuneet eivät kuitenkaan vaikuta yleisesti olleen mitenkään erityisen syrjäytyneitä tai huonosti kotoutuneita. Kysymys ei vaikutakaan olevan (ainakaan pelkästään) sosioekonomisin mittarein todennettavasta huono-osaisuudesta.

Olennaisempaa vaikuttaa olevan kokemus vääryydestä. Paitsi että muslimien kohtelu Euroopassa saatetaan kokea vääryytenä, monet terroritoimintaan mukaan lähteneet ovat kokeneet länsimaiden ulkopoliittikan arabimaiden osalta voimakkaasti epäoikeudenmukaisena ja pitäneet länsimaiden toimintaa kaksinaismoralistisena.

Jotta jokin maailmankatsomus ylipäänsä puhuttelee, sen täytyy jollain tavalla tuntua relevantilta ja järkevältä oman arkikokemuksen valossa. Kokemukset vääryydestä, syrjinnästä ja vieraantuneisuudesta voivat osaltaan selittää, miksi länsivastainen ajattelu löytää ymmärtäjiä. Useiden Euroopan ulkopuolisten konfliktien islamisoituminen yhdessä erityisesti Isisin tarjoaman helposti lähestyttävän materiaalin kanssa taas puolestaan tarjoaa selityksen ja ratkaisumallin tilanteeseen.

Vääryyden kokemuksista ei kuitenkaan yksin ole väkivaltaan ryhtymisen selitykseksi, sillä samoin tuntevia on moninkertaisesti enemmän kuin terroritoimintaa koskaan edes harkitsevia.

Sosiaaliset verkostot – solidaarisuutta ja kontakteja

Olennainen välittävä tekijä väkivaltaan ryhtymisessä ovat sosiaaliset verkostot. Tutkimuksessa on aina uudelleen havaittu niin nykyisten kuin historiallisten liikkeiden kohdalla, että suuri osa toimintaan osallistuneista on tullut mukaan sukulaisten tai ystävyys-suhteiden kautta. Tapaukset, joissa jokin yksittäinen ihminen olisi radikalisoitunut täysin itsekseen, ovat harvinaisia.

Sosiaaliset suhteet vaikuttavat olevankin merkittävä välittävä tekijä siinä, ketkä päätyvät mukaan terroritoimintaan ja ketkä eivät. Oikeiden ihmisten tunteminen avaa kanavat liittyä mukaan liikkeeseen, ja yhdessä kaverien kanssa uskaltaa tehdä enemmän kuin yksin. Radikaalien näkemysten jakaminen lähipiiriin

kanssa tekee niistä myös helpommin hyväksyttävää. Ystäviin ja sukulaisiin on myös helpompi luottaa silloin, kun tehdään jotain, mikä on pysyttävä salassa. Kuuluminen osaksi ryhmää, joka näkee itsensä merkittävien asioiden esitaistelijaksi, voi olla hyvin palkitseva ja merkittävä kokemus.

Joillekin sosiaaliset suhteet ovat jopa ideologiaa paljon tärkeämpi tekijä väkivaltaan osallistumisessa. Myös omassa tutkimuksessani olen törmännyt henkilöihin, joilla on ollut hyvin ristiriitainen suhtautuminen väkivallan käyttöön, mutta jotka ovat silti päätyneet mukaan tekemään iskuja. Syynä tähän on ollut solidaarisuus ystäviä kohtaan.

Yksi syy siihen, miksi terrorismiin osallistumiseen johtavasta polusta on vaikea tehdä yleistyksiä onkin juuri se, että toimintaan päätyy mukaan monenlaisia ihmisiä erilaisista syistä. Samoin mukana oleville muodostuu erilaisia rooleja. Yhdelle ideologiset näkemykset ja niiden kautta muodostuvat käsitykset velvollisuuksista ovat tärkeitä. Toisia houkuttaa mukaan karismaattisten ideologisten johtohahmojen seuraaminen. Jotkut taas ajelehtivat ystäviensä tai sukulaistensa mukana lähinnä solidaarisuuden vuoksi. Mukana on yleensä myös niitä, jotka ylipäänsä ajelehtivat elämässään vailla suuntaa ja joilla on usein taustalla kaikenlaista pikkurikollisuutta.

Ideologia – merkitystä ja oikeutusta

Ideologialla on niin ikään oma tärkeä roolinsa terrorikampanjassa, vaikka se ei ole siinä määrin merkittävä kuin usein esitetään. Ideologian kautta nimittäin rakentuu väkivallan merkitys ja oikeutus, ja se toimii yhdessä pitävänä liimana.

Tämä ei tarkoita sitä, että terroritoimintaan osallistuvat olisivat keskimäärin ideologisesti kovin oppineita. Esimerkiksi juuri eurooppalaistaustaisten jihaditaistelijoiden kohdalla on puhuttu siitä, miten heidän perehtyneisyytensä islamiin ei ole aina ollut kovin päätä huijaavaa. Varsin tyypilliseltä vaikuttaa kuitenkin, että mukana lähteneet ovat olleet sellaisessa tilanteessa, jossa heillä on ollut tilausta uuden suunnan ja merkityksen löytämiselle omassa elämässään.

Ideologisen radikalisoitumisen ja terroritoimintaan osallistumisen välinen suhde ei ole itse asiassa niin suoraviivainen kuin usein kuvitellaan. Kysymys ihmisen ajatusten ja toiminnan välisestä suhteesta on yksi sosiaalitieteiden ikuisuuskyymyksiä. Tämä suhde ei ole mitenkään yksiselitteinen.

Terrorismiin radikalisoitumisen kohdalla se tarkoittaa, että radikaaleja ideologisia näkemyksiä ei voi pitää luotettavana indikaattorina potentiaalisesta kiinnostuksesta osallistua terrori-

toimintaan. Niistäkin, jotka periaatteen tasolla hyväksyvät väkivallan ideologisten tavoitteiden ajamiseksi, vain osa on valmis itse väkivallan käyttöön. Lisäksi kuten yllä jo todettiin, kaikki terroritoimintaan osallistuvat eivät ole välttämättä ideologisesti järin radikalisoituneita.

Tunteet – kosta, toimintaa ja itseilmaisua

Jotkut tutkijat ovat väittäneet, että monille ääri-islamistiseen terrorismiin lähteneille eurooppalaisille ideologia on ollut varsin toissijainen tekijä. Erityisesti jos asiaa tarkastelee vertailemalla keskenään sellaisia ideologisilta näkemyksiltään radikaaleja henkilöitä, jotka ovat ja eivät ole lähteneet väkivaltaiseen toimintaan mukaan, erottavat tekijät löytyvät toisaalta. Terroritoimintaan ryhtyvät tyypillisesti ne, jotka ovat puhumisen ja pohtimisen sijasta kiinnostuneet ensi sijassa tekemisestä.

Terroritoimintaan mukaan lähtemisessä näyttävät vahvasti olevan mukana myös tunteet. Kosto on yksi klassisista väkivaltaisista konflikteista ylläpitävistä voimista. Samoin seikkailun halu vaikuttaa olevan monesti osa pakettia. Jihadin nimissä soturiksi ryhtymistä markkinoidaan coolina, jännittävänä ja sankarillisena tekona.

Tummanpuhuvia uutiskuvia katsoessa ei tule välttämättä ajatelleeksi, että iskuja motivoimassa ovat usein suuret valoisat haaveet. Suuri osa terroritoiminnan vetovoimaa näyttää niin nyt kuin ennenkin olevan se, että mukana olijat voivat kokea olevansa tekemässä historiaa.

Maaailman lisäksi terroritoimintaan osallistumalla muutetaan itseä. Vallankumouksen tai kalifaatin perustamisen etujoukkoihin kuuluminen tuo mukanaan statusta ja tunteen siitä, että omalla elämällä ja tekemisellä on merkitystä.

Radikalisoitumista estämässä

Kuten edellä kerrotusta voi päätellä, radikalisoitumisen ehkäiseminen ei ole helppoa toimintaa. Tutkimustulosten perusteella on vaikea muodostaa yksiselitteistä kuvaa siitä, mihin pitäisi puuttua. Lisäkertoimia tuo se, että interventioiden vaikuttavuutta on hyvin hankalaa arvioida useista syistä – lähtien siitä, että mistä voidaan luotettavasti tietää, mitä olisi tapahtunut ilman interventiota.

Varsin yleiseksi tavaksi lähestyä radikalisoitumisen ennaltaehkäisyä on muodostunut radikalisoitumisen tulkitseminen sosiaalisesti ongelmaksi eli oireeksi jostain haavoittuvuudesta. Hoitamalla tämä haavoittuvuus kuntoon voidaan ehkäistä radikalisoitumista. Tämä voi auttaa joidenkin kohdalla, mutta vähintään yhtä monien kohdalla tällaista haavoittuvuutta ei ole tai henkilö ei halua vastaanottaa mitään apua.

Toimintaan sisältyy myös väistämättä riski epätoivotuista seurauksista. Vaikka radikalisoitumisen vastaisissa ohjelmissa ei välttämättä selväsanaisesti niin sanotakaan, toiminta on kohdistunut voimakkaasti (ellei yksinomaan) ääri-islamistiseen terrorismiin radikalisoitumisen ennalta ehkäisemiseen. Lisäksi toiminnan luonteen vuoksi ne väistämättä perustuvat spekulatiolle siitä, kuka saattaa olla vaarassa radikalisoitua. Tämä on omiaan laittamaan nuoret eurooppalaiset muslimit luupin alle.

Erityisesti Isossa-Britanniassa tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että monet muslimit kokevat olevansa tarkkailun alaisena sekä tulevana kohdeiluiksi mahdollisina terroristeina ja toisen luokan kansalaisina.

Liian yksinkertaista profiili- ja polkuajattelua soveltamalla väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisemiseen tähtäävistä toimista voikin tulla tahattomasti osa radikalisoitumisen taustamaisemaa ja riskiarvioista itsensä toteuttavia ennusteita.

Siirtolaisuusinstituutin seinäkalenteri 2017

<http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi/>

5 €+
toim.kulut